

พิพิธภัณฑ์... สรรมาเล่า

กัญญา ภูตระกูล*, รุ่งนภา รัตนประเสริฐศรี**

การใช้ชื่อวันเดือนปีที่นิยมใช้ในกฎหมายเก่า

ในสมัยโบราณการนับวันเดือนปีถือการโคจรของดวงจันทร์เป็นหลัก เรียกว่า **จันทรคติ** ปีจันทรคติปกติมี 354 วัน ปีอธิกวารมี 355 วัน ถ้าเป็นปี**อธิกมาส** (เดือนแปดสองหน) จะมี 384 วัน เพื่อชดเชยวันที่ขาดหายไป ต่อมาจึงมีวิธีนับวันเดือนปีตามการหมุนเวียนของโลกรอบดวงอาทิตย์ เรียกว่า **สุริยคติ** ระยะเวลาที่โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์รอบหนึ่งปกติประมาณ 365 วัน 5 ชั่วโมง 49 นาที ปีสุริยคติกับจันทรคติจึงผิดกันอยู่ปีละประมาณ 10 - 11 วันเศษ

ในปี พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศใช้ปฏิทินแบบใหม่ตามสุริยคติ โดยกำหนดขึ้นปีใหม่ในเดือนเมษายน (เดือน 4 ทางสุริยคติ แต่เป็นเดือน 5 ทางจันทรคติ) ใช้มาจนถึง พ.ศ. 2483 ในหนึ่งปีจะมี 12 เดือน

ตามจันทรคติ กำหนดนับตามระยะเวลาการโคจรของดวงจันทร์รอบโลก 12 ครั้ง มีการแบ่งเป็น 12 เดือน กล่าวคือ พระจันทร์โคจรรอบโลกครั้งหนึ่งใช้เวลา 29 วันครึ่ง ในเวลาหนึ่งเดือน ถ้านับเป็น 29 วัน เวลาจะขาดไป 12 ชั่วโมง แต่ถ้านับ 30 วัน เวลาจะเกินไป 12 ชั่วโมง จึงต้องนับ 59 วัน เป็นสองเดือน คือ ให้นับเดือนคี่มี 29 วัน และเดือนคู่มี 30 วัน (เดือนคี่ บางที่เรียกว่า เดือนขาด ได้แก่ เดือน 1, 3, 5, 7, 9, 11 ส่วนเดือนคู่หรือเดือนเต็ม ได้แก่ เดือน 2, 4, 6, 8, 10, 12) ดังนั้น เดือนคี่จึงเป็นเดือนต้นเดือนคู่เป็นเดือนรองสลับกันจนครบ 12 เดือน แล้วเริ่มต้นนับใหม่ วันตามจันทรคติจึงมีเพียง 354 วัน ซึ่งมีการเพิ่มวัน เรียกว่า **อธิการ**

เดือนทางจันทรคติมีสองช่วงหรือ 2 ปักษ์ (ปักษ์ละ 15 วัน) คือ ข้างขึ้นและข้างแรม

ข้างขึ้น เรียกว่า **ซุณหปักษ์** เดือนหนึ่งมี 15 วัน ใช้ตัวย่อว่า ข. ข้างขึ้น

ข้างแรม เรียกว่า **กาทปักษ์** ใช้ตัวย่อว่า ร. ข้างแรม ถ้าเป็นเดือนคู่จะมี 15 วัน (แรม 1 ค่ำ ถึงแรม 15 ค่ำ) แต่ถ้าเป็นเดือนคี่จะมีเพียง 14 วัน (แรม 1 ค่ำ ถึงแรม 14 ค่ำ) ด้วยเหตุนี้เดือนคี่จึงมักเรียกว่า **เดือนขาด** เป็นการบอกให้รู้ว่าข้างแรมมีเพียง 14 วัน นอกจากเดือน 7 เป็นอธิกวารจึงมีแรม 15 ค่ำ

การใช้ชื่อวันที่นิยมใช้ในกฎหมายเก่า

วันอาทิตย์	อาทิตย์วาร	อักษรย่อ อ	วันพฤหัสบดี	ชีวะวาร	อักษรย่อ ช
วันจันทร์	จันทรวาร	อักษรย่อ จ	วันศุกร์	ศุกรวาร	อักษรย่อ ศ
วันอังคาร	ภุมวาร	อักษรย่อ ภ	วันเสาร์	โสรวาร	อักษรย่อ ส
วันพุธ	วุฒิวาร	อักษรย่อ ว			

การใช้ชื่อเดือนที่นิยมใช้ในกฎหมายเก่า

มกราคม	มิดสิระมาส	เดือนอ้าย	กรกฎาคม	เชษฐมาส	เดือน 7
กุมภาพันธ์	บุษยมาส	เดือนยี่	สิงหาคม	อาษาฒมาส	เดือน 8
มีนาคม	มาฆมาส	เดือน 3	กันยายน	สวนนมาส	เดือน 9
เมษายน	ผุฒนมาส	เดือน 4	ตุลาคม	ภัทรบทมาส	เดือน 10
พฤษภาคม	จิตรมาส	เดือน 5	พฤศจิกายน	อัสยุขมาส	เดือน 11
มิถุนายน	วิสาขมาส	เดือน 6	ธันวาคม	กติกมาส	เดือน 12

การใช้ชื่อปีที่นิยม

ชวด	ฉลู	ขาล	เถาะ	มะโรง	มะเส็ง	มะเมีย	มะแม	วอก	ระกา	จอ	กุน
-----	-----	-----	------	-------	--------	--------	------	-----	------	----	-----

* บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ กลุ่มงานพิพิธภัณฑ์และเอกสารจดหมายเหตุ

** บรรณารักษ์ชำนาญการ กลุ่มงานพิพิธภัณฑ์และเอกสารจดหมายเหตุ